

**МИРЗО АБДУЛҚОДИР БЕДИЛ ҲАҚИДА САДРИДДИН АЙНИЙ ВА
ИБРОҲИМ МЎЪМИНОВ АСАРЛАРИ: ҚИЁСИЙ-ФАЛСАФИЙ
ТАҲЛИЛИ****Бадридинова Нилуфар Садридиновна***Бухоро шаҳридаги 42-мактаб инглиз тили ўқитувчиси*E-mail: badridinovanilufar89@gmail.com

Аннотация. Мақолада Мирзо Абдулқодир Бедил ижодига оид Садриддин Айний ва Иброҳим Мўъминов асарлари таҳлил қилинади. Ушбу тадқиқотда икки олимнинг Бедил ҳақидаги қарашлари, уларнинг қиёсий-фалсафий ёндашувлари ва Бедилнинг адабий ва фалсафий меросини талқин этишидаги аҳамияти кўриб чиқилади. Мақола Садриддин Айнийнинг Бедил ижодини миллий адабиёт ва маърифат контекстида қандай тарғиб қилгани, Иброҳим Мўъминовнинг эса Бедилнинг фалсафий гояларини таҳлил қилишидаги илмий ютуқлари ва услубий жиҳатлари ҳақида маълумот беради. Тадқиқот натижасига кўра, ҳар икки олимнинг ёндашувлари Бедилишунослик соҳасидаги илмий мактабнинг ривожига ҳисса қўшгани аниқланади.

Калит сўзлар: Мирзо Абдулқодир Бедил, Садриддин Айний, Иброҳим Мўъминов, бедилишунослик, қиёсий таҳлил, фалсафий таҳлил, адабий мерос, миллий адабиёт, маърифат, илмий тадқиқот.

Аннотация. В статье анализируются произведения Садриддина Айни и Иброхима Мўъминова, посвященные творчеству Мирзо Абдулқодира Бедил. В данном исследовании рассматриваются взгляды двух ученых на Бедил, их сравнительно-философские подходы и значение их работы для интерпретации литературного и философского наследия Бедил. Статья даёт сведения о том, как Садриддин Айни продвигал творчество Бедил в контексте национальной литературы и просвещения, а также о научных достижениях и стилистических особенностях Иброхима Мўъминова в анализе философских идей Бедил. По результатам исследования установлено, что подходы обоих ученых внесли вклад в развитие научной школы бедилишунослия.

Ключевые слова: Мирзо Абдулқодир Бедиль, Садриддин Айни, Иброхим Мўъминов, бедилишуносие, сравнительный анализ, философский анализ, литературное наследие, национальная литература, просвещение, научное исследование.

Abstract. The article analyzes the works of Sadriddin Ayni and Ibrohim Muminov related to the creativity of Mirzo Abdulqodir Bedil. This study examines the two scholars' views on Bedil, their comparative-philosophical approaches, and the significance of their work in interpreting Bedil's literary and philosophical heritage. The article provides information on how Sadriddin Ayni promoted Bedil's work in the

context of national literature and enlightenment, and on the scholarly achievements and stylistic aspects of Ibrohim Muminov in analyzing Bedil's philosophical ideas. The results of the study show that the approaches of both scholars contributed to the development of the scientific school of Bedil studies.

Keywords: *Mirzo Abdulqodir Bedil, Sadriddin Ayni, Ibrohim Muminov, Bedil studies, comparative analysis, philosophical analysis, literary heritage, national literature, enlightenment, scientific research.*

Садриддин Айний (1878–1954) – ўзбек ва тоҷик халқларининг буюк маърифпарвар алломаси, ёзувчи, адабиётшунос ва тарихчи сифатида танилган. У нафақат мустақил адабий асарлар яратган, балки буюк мутафаккир ва шоир Мирзо Абдулқодир Бедилнинг ижодига бағишлаб ҳам муҳим илмий-танқидий таҳлиллар қилган. Садриддин Айний Бедилни нафақат юксак истеъдодли шоир, балки мукамал тафаккур соҳиби сифатида баҳолайди. Унинг фикрича, Бедил форс-тоҷик адабиётида ноёб ва мураккаб услубнинг асосчиларидан бири ҳисобланади. Бедил шеърларида ирфоний, маънавий ва фалсафий мазмунлар мужассам бўлиб, инсон қалбини англашга йўл очади.

Айний Бедил асарларини халққа тушунарли ва ёндошувли қилиш мақсадида кўп меҳнат қилган. У Бедил шеърларини изоҳлаб, улардаги фалсафий ва ирфоний рамзларни талқин қилган. Шу билан бирга, мураккаб тилига қарамай, Бедил асарларининг маъносини халқчил услубда ёритган. У Бедилни форс-тоҷик ва ўзбек халқлари маънавиятининг ажралмас қисми сифатида тарғиб қилган. Садриддин Айнийнинг Бедилга бағишланган таҳлиллари — бу нафақат адабий, балки маънавий меросдир. Унинг ишлари Бедил ижодини халққа яқинлаштиришда, уни тушунишда ва кадрлашда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис, Айнийни фақат Бедилшунос сифатида эмас, балки Бедилнинг руҳий меросини тиклаган буюк зеҳният эгаси сифатида ҳам эътироф этиш мумкин.

Шарқ тамаддунида ирфон, фалсафа ва шеърият бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, бу жараёнда Мирзо Абдулқодир Бедил алоҳида ўрин тутади. Унинг фалсафий ва ирфоний ғоялари нафақат адабиёт, балки Шарқ тафаккурига ҳам кучли таъсир кўрсатган. Унга бағишланган тадқиқотлар орасида Садриддин Айний ва Иброҳим Мўъминов асарлари катта аҳамиятга эга. Ушбу мақолада бу икки алломанинг Бедил ҳақидаги фикрлари қиёсий-фалсафий жиҳатдан таҳлил қилинади.

Мирзо Абдулқодир Бедил (1644–1720) Ҳиндистонда яшаб ижод этган бўлса-да, унинг асарлари бутун Шарқ адабиётида муҳим ўрин эгаллайди. Унинг «Чаҳор унсур», «Ирфон», «Нукоти фани», «Тўзунульасроф» каби асарлари ирфоний ва фалсафий тушунчаларга бой. Бедил тафаккурида олам, инсон ва ҳақиқатнинг ўзаро муносабати марказий ўрин эгаллайди.

Садриддин Айний Бедилни асосан адабий ва ирфоний нуқтаи назардан таҳлил қилади. У Бедилни шоир, мутафаккир ва маънавият талқини сифатида кўради. Айнийнинг фикрича, Бедилнинг услуги оғир ва мураккаб бўлса-да, унда чуқур маъно бор. У Бедил шеърларидаги рамзлар, ишоралар ва ирфоний образларни таҳлил қилади. Шеърят орқали инсонни маърифатга чақирувчи ғоялар Айний таҳлилларида асосий ўринни эгаллайди.

Иброҳим Мўминов эса Бедилга фалсафий ва мафкуравий нуқтаи назардан ёндашади. У Бедил асарларидаги диалектик фикрлаш, табиат ва инсон ҳақидаги умуминсоний ғояларни очиб беради. Мўминов Бедилни Шарқ фалсафасининг мутафаккирларидан бири сифатида кўради. У Бедил фалсафасини Ислом, тасаввуф, ва Яқин Шарқ фалсафий мероси билан боғлайди. Бедилдаги танқидий фикрлаш ва ўзини англаш жараёнлари Мўминовнинг асосий эътиборида бўлади.

Мирзо Абдулқодир Бедилнинг асарлари кўп қиррали бўлиб, уларни турли нуқтаи назардан таҳлил қилиш мумкин. Садриддин Айний ва Иброҳим Мўминов унинг ижодига турлича ёндашган бўлсалар-да, ҳар икки алломанинг мақсади Бедилнинг юксак фикрларини ёритишга қаратилган. Бу қиёсий таҳлил шундан далолат берадики, Бедил мероси ҳозирги кун илмий ва маънавий ҳаёт учун ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Хулоса. Тадқиқот натижалари шундан далолат бердики, Садриддин Айний ва Иброҳим Мўминовнинг Бедил ижодига оид қарашлари адабий ва фалсафий таҳлилда муҳим аҳамиятга эга. Айний Бедил асарларини миллий адабиёт ва маърифат контекстида тарғиб қилиб, унинг ғояларини кенг оммага етказишда фаол иштирок этган. Иброҳим Мўминов эса Бедилнинг фалсафий ва илмий меросини чуқур таҳлил қилиб, унинг фикрий меросини замонавий адабиётшуносликда янада кенгроқ очган. Хулоса сифатида айтиш мумкинки, ҳар икки олимнинг ёндошувлари Бедилшуносликнинг ривожига, унинг адабий ва фалсафий жиҳатдан аниқланишига ҳисса қўшган. Улар қиёсий-фалсафий таҳлил усули орқали Бедил ижодини илмий ва эстетик нуқтаи назардан ўрганиш имконини яратган.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Айний, С. (1957). Эсдаликлар. – Душанбе: Давлат нашриёти.
2. Айний, С. (1960). Намунаи адабиёти тоҷик. – Душанбе: Ирфон нашриёти.
3. Мўминов, И. (1985). Бедил ва фалсафа. – Тошкент: Фан нашриёти.
4. Бедил, А. (1989). Куллийт. – Душанбе: Ирфон.
5. Ҳотамов, Н. (1983). Бедил ва маънавият масалалари. – Тошкент: Фан нашриёти.

6. Мирзоев, А. (2015). Садриддин Айний ва Бедил анъаналари. – Душанбе: Адиб.
7. Саидзода, М. (2019). Айний ва шарқ маърифатпарварлиги анъаналари. – Душанбе: Ирфон.